

Ο Μάης του '68, σήμερα...

Αδύνατο ν' αποφασίσω πώς να γράψω γι' αυτή την περίοδο... Αδύνατο να μαζέψω σε μια γραμμική διήγηση γεγονότα κι εικόνες που τριγυρίζουν ακατάστατα, μα με απόλυτη διαύγεια και χωρίς σταματημό εδώ και 40 χρόνια μέσα μου, κοχλάζουν κυριολεκτικά κάποτε, εμποδίζοντας μιαν απολύτως αντικειμενική αντιμετώπιση... Γι' αυτό και, κάποτε πάλι, οργίζομαι, όταν η μνήμη μου, η μνήμη μας, η ιστορία όλων όσων ζήσαμε τις ίδιες εμπειρίες και αντιδράσαμε με ανάλογους τρόπους, παραχαράζεται από ανθρώπους ποικίλων προελεύσεων ή ηλικιών, άλλοτε για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας, άλλοτε καθαρά και απλά άγνοιας ή κακής πληροφόρησης. Όπως συνέβη πέρυσι σε μια «αναμνηστική» συγκέντρωση στην Fondation Hellénique της Cité Universitaire, όπου κανείς ουσιαστικά απ' όσους είχαν μείνει στην Ελληνική Εστία και αναπτύξει δράση ενάντια στη δικτατορία κατά την επταετία 1967-1974 δεν είχε κληθεί να μιλήσει, ενώ δύο νεαροί σύεδροι που δεν είχαν καν γεννηθεί τότε, «περιέγραφαν» γεγονότα της εποχής (την κατάληψη του σπιτιού το Μάη του '68 ιδιαίτερα) κατά τρόπο τελείως εξωπραγματικό! Λες κι ο σκοπός ήταν ακριβώς η παραγωγή μιας «ψευδούς μνήμης» που να καλύπτει και αναιρεί την πραγματικότητα. Πιο πιθανό, όμως, να είχαν πάρει τις πληροφορίες τους από ανθρώπους που δεν παραβρέθηκαν, δεν θυμούνται καλά (έχω την σιγουριά για μερικούς), ή ήταν από τότε, ή τότε, αντίθετοι με την εξέγερση: ήταν η περίπτωση του συνόλου περίπου των «παραδοσιακών» κομμάτων της αριστεράς, αρχίζοντας από το κομμουνιστικό κόμμα (και το γαλλικό και το ελληνικό). Φυσικό. Ήταν, ο Μάης, ένα κίνημα «αριστερό» μεν, αριστερίζον καλύτερα, «αναρχίζον» μάλλον, που ξέφευγε επικίνδυνα από τα δογματικά πλαίσια και την κομματική πειθαρχία, που η προέλευσή του ήταν απροσδιόριστη, παρέμενε ανεξέλεγκτο, αμφισβητούσε κάθε ιεραρχία και πρόσταγμα, ακόμα δε ή κυρίως κατήγγειλε κι αυτή τη (σωτήρια για τα απανταχού συστήματα εξουσίας) σύγχρονη «κοινωνία του θεάματος»:

Η Βάσια Καρκαγιάννη-Καραμπελιά είναι Ιστορικός τέχνης (AICA) και διδάσκει το μάθημα της «Ιστορίας του Νεοελληνικού Πολιτισμού» και της «Σύγχρονης Ελληνικής Τέχνης», στο Νεοελληνικό Ινστιτούτο, Paris IV, Sorbonne.

*Ouvrez les yeux et fermez la télé.! Ανοίξτε τα μάτια και κλείστε την τηλεόραση!
Ni dieu, ni maitre..*

Χρόνια το 'λεγα σε συντρόφους εκείνων των χρόνων, να μαζευτούμε και να σημειώσουμε όσα θυμόμαστε, να προσδιορίσουμε χρονολογίες, τόπους και «οπτικές γωνίες» (ο καθένας έζησε διαφορετικά τα γεγονότα σε σχέση με το πού ήταν, ποιος ήταν και τι έκανε), πριν ο μύθος αντικαταστήσει οριστικά την ιστορία, τη φωνή.

Η στιγμή, ίσως, ήρθε... Ίσως.

Άνοιξη 1968.

Στην Ελλάδα, από τον Απρίλη του '67 –έκλεινε ένας χρόνος ήδη– φασιστική δικτατορία. Φυλακές, εξορίες, βασανιστήρια, καταπίεση.

Εμείς, εδώ, στο Παρίσι, αποκλεισμένοι από τη χώρα μας. Φοιτητές, εργαζόμενοι, εξόριστοι ή αυτοεξόριστοι, όλων των ηλικιών και των πολιτικών προσανατολισμών. Συγκεντρωνόμασταν, διαδηλώναμε, κάναμε ό,τι μπορούσαμε για να συμβάλουμε, από εδώ, στην αντίσταση κατά των συνταγματαρχών και των αφεντικών τους. Και δεν ξέραμε, ευτυχώς, ακόμα, πως θα πέραγαν άλλα έξι ατέλειωτα χρόνια πριν μπορέσουμε να γυρίσουμε πίσω.

Γύρω μας, η άνοιξη. Μια άνοιξη μοναδική – έτσι προσωπικά την έζησα. Ό,τι έζησα, κι όπως το έζησα και ξέρω, προσπαθώ να διηγηθώ.

Είχε αρχίσει αρκετά νωρίς, γύρω στο Γενάρη-Φλεβάρη. Σε μερικά πανεπιστήμια, ιδιαίτερα δε στη Ναντέρ, ξεκίνησαν ταραχές από φοιτητές που διεκδικούσαν αρχικά το δικαίωμα να... επισκέπτονται τους κοιτώνες των συμφοιτητριών τους! Σύντομα όμως, οι διαμαρτυρίες πήραν πιο πολιτικό χαρακτήρα, μετά τις διαδηλώσεις ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ και τις συλλήψεις φοιτητών που τις συνόδευσαν. Συνεχίστηκαν δε με όλο και ταχύτερους ρυθμούς και περισσότερες, άλλου επιπέδου διεκδικήσεις. Στις 22 του Μάρτη, 150 φοιτητές κατέλαβαν ένα διοικητικό κτίριο στη Ναντέρ, μ' αποτέλεσμα την διακοπή των μαθημάτων ως την 1η του Απρίλη. Δημιουργήθηκε εκείνη τη μέρα, υπό την ηγεσία του Daniel Cohn Bendit, το *Κίνημα της 22ας Μαρτίου*, στο οποίο συμμετείχαν όχι μόνο φοιτητές, αλλά κι εργάτες, περιθωριακοί κάθε τύπου, καθώς και προσωπικότητες, όπως ο Felix Guattari, ο J.J. Lebel ή ο Νίκος Παπατάκης.

Υπερασπίζονταν τη θέση και τα δικαιώματα της γυναίκας, την συναδελφικότητα, και κατήγγειλαν φύρδη μύγδην: το εκπαιδευτικό σύστημα, την αυταρχική πατερναλιστική κοινωνία, την Ντεγκωλική αυστηρότητα ηθών, τον άκρατο καταναλωτισμό του καπιταλισμού, τον ιμπεριαλισμό, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, ζητώντας συγχρόνως την ανατροπή των κατεστημένων κοινωνικών και πολιτικών θεσμών και αξιών.

Ανάλογες κινητοποιήσεις γίνονταν στη Σορβόνη – όπου μετατοπίστηκε σε λίγο το κίνημα της Ναντέρ: συγκεντρώσεις σ' αμφιθέατρα, στους γύρω δρόμους, στις πλατείες. Στις 12 Απριλίου, η επίθεση ενάντια στο Rudi Dutschke και ο τραυματισμός του στη Γερμανία, όπου επίσης είχαν ξεσηκωθεί οι φοιτητές, όπως και σ' άλλες ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και στην Αμερική, προκάλεσε σειρά διαδηλώσεων υποστήριξης στη Γαλλία, που όλο και έπαιρναν γενικότερο, πολιτικό χαρακτήρα, και καταστέλλονταν με όλο και μεγαλύτερη βία κι αγριότητα απ' την αστυνομία (CRS), με την –άτυπη αλλ' ασφαλή– στήριξη των παραστρατιωτικών ακροδεξιών ομάδων. Στις 27 του Απρίλη πιάσανε τον (γερμανοεβραϊκής καταγωγής) Cohn Bendit, ηγετικό μέλος του κινήματος στη Ναντέρ. Άλλες διαδηλώσεις: *Nous sommes tous des juifs Allemands...* Άρχισαν κι απεργίες στα εργοστάσια.

Κάθε μέρα και πιο πολύ οι τοίχοι «παίρναν το λόγο», κι ως την πρωτομαγιά επρόκειτο να γεμίσουν όλους τους δρόμους του Quartier Latin, ιδιαίτερα μετά την κατάληψη της Σορβόνης

Défense d'interdire. Απαγορεύεται η απαγόρευση.

Prenez vos disirs pour des rialités,. Παίρνετε τις επιθυμίες σας για πραγματικότητα!

La marchandise est l'opium du peuple, Το εμπόρευμα είναι το όπιο του λαού.

Liberez l'expression, Απελευθερώστε την έκφραση!

Soyez solidaires et non solitaires, Αλληλεγγύη κι όχι απομόνωση.

L'imagination prend le pouvoir, Η φαντασία καταλαμβάνει την εξουσία.

Cours camarade-le vieux monde est derrière toi, Τρέχα, σύντροφε, ο παλιός κόσμος είναι πίσω σου! (ή, ο παλιός κόσμος θα σε προλάβει!)

Παράλληλα, ομάδες θεατρικές και όλο και πιο πολλά μουσικά συγκροτήματα άρχιζαν να βγαίνουν σε κήπους και πλατείες. Όλο και πιο πολλοί καλλιτέχνες και σημαντικοί άνθρωποι του θεάτρου και του κινηματογράφου (Vitez, Godart, Langlois π.χ.) ή της κουλτούρας έπαιρναν θέσεις ενάντια στη βίαιη καταστολή του φοιτητικού κινήματος, αλλά και διαδήλωναν τις θέσεις τους ενάντια στο κοινωνικό καθεστώς και στον αντιδραστικό συντηρητισμό (αρχίζοντας απ' την καταγγελία των αισθητικών ή γλωσσολογικών θεωριών, οι οποίες τους χρησίμευαν σαν ιδεολογικό υπόβαθρο – όπως οι Pierre Boulez, Hubert Damish, Marc Devade, Julia Kristeva, Denis Roche, Marcelin Pleynet, Philippe Sollers και άλλοι στο περιοδικό *Tel Quel*), ενώ άλλα περιοδικά και μπροσούρες (όπως των Situationnistes) δημοσίευαν κείμενα ανατρε-

πτικά, ιδιαίτερα του Guy Debord. Εξάιρετοι εικαστικοί καλλιτέχνες σαν τους Julio Le Parc (που έπαιρνε ενεργό μέρος σ' όλες τις κινητοποιήσεις και θα εκδιώκετο αργότερα από τη Γαλλία γι' αυτό το λόγο), Degottex, Artoyo, Dufour, C. Xenakis, Messagier, Rebeyrolle, Alechinsky, Appel, Wolinski, Buttaglio, Rancillac, Louis Cane, G.Fromanger, και πολλοί άλλοι, μπήκαν κυριολεκτικά στην υπηρεσία της αμφισβήτησης και συνετέλεσαν τα μέγιστα στην οργάνωση και στη λειτουργία του "Atelier des Beaux Arts" κι άλλων "Ateliers populaires" –όχι μόνο στο Παρίσι αλλά σ' όλες τις επαρχίες– όπου τυπώθηκαν χιλιάδες αφίσες, πάντα ανυπόγραφες.

Ένα άλλο γκρουπ, από τα πολλά που φυτρώνανε κάθε μέρα, το *Front des Artistes Plasticiens*, που ούτε θυμάμαι πώς ανακάλυψα σ' ένα παλιό κτίριο πίσω απ' την εκκλησία του St. Germain (είχα τραβήξει αρκετές φωτογραφίες που κάπου βρισκονται...), είχε πιο θεωρητικό χαρακτήρα και σαφώς πρωτοποριακές, επαναστατικές τάσεις. Κρατώ στη μνήμη την εικόνα του Jean Clair να μιλά ιδιαίτερα για τον Τάκη –που εξέθετε ο Ιόλας– καθώς, και πάλι, του Fromanger, του Claude Lazar και του Χαΐνη, που τότε πρωτοσυνάντησα. Έντονες θεωρητικές συζητήσεις και αντιπαράθεσεις (που μερικές φορές παίρνουν τη μορφή χάπενινγκ) γίνονται λίγο πολύ παντού (ιδιαίτερα στο Institut d'Art et d'Archeologie, στη Σορβόνη, στη Faculté des sciences, στις Arts Appliquées, στη Faculté de Médecine...) μεταξύ καλλιτεχνών, κριτικών τέχνης και μικρού αριθμού διευθυντών μουσείων ή γκαλερί επίσης, ως προς τη θέση της τέχνης στην κοινωνία. Καταγγέλλουν ταυτόχρονα με δριμύτητα την κατασταλτική πολιτική της κυβέρνησης απέναντι στο φοιτητικό και εργατικό κίνημα. Στις 18 του Μάη, πιο συγκεκριμένα (μέρα όπου αποφασίζεται η κατάληψη και της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών (ENSBA: Ecole Nationale Supérieure des Beaux Arts – κέντρο πλέον της καλλιτεχνικής αμφισβήτησης) ζωγράφοι, τεχνοκρίτες, άνθρωποι του πολιτιστικού χώρου γενικά, κάνουν πορεία προς το Μουσείο Μοντέρνας τέχνης με σκοπό να το κλείσουν, διαμαρτυρούμενοι για την «αχρηστία» του. Επικεφαλής είναι ο Pierre Restany. Καθώς το βρίσκουν κλειστό, κολλούν στους τοίχους αφίσες με την επιγραφή «Κλειστό λόγω αχρηστίας». Σαν ένδειξη αλληλεγγύης δε προς τους φοιτητές και τους απεργούς εργάτες, μα και αμφισβήτησης της ίδιας της καλλιτεχνικής πρακτικής και του ρόλου των μουσείων στον κοινωνικό χώρο, μια τριανταριά καλλιτέχνες που εξέθεταν στο Salon de Mai (μεταξύ των οποίων βρίσκουμε τους Matta, Sarkis, Rancillac, Monory, Buri, Cremonini, Κωσταντίνος Ξενάκης, Kowalski, Amal, Klasen, Télémaque, Erro, Velickovic...) αποφασίζουν ν' αποσύρουν τα έργα τους από την έκθεση, όμως η διεύθυνση τους απαγορεύει την είσοδο στο Μουσείο Μοντέρνας τέχνης. Την ίδια μέρα, μια πενήνταριά συγγραφείς, μεταξύ των οποίων ο Κώστας Αξελός, Marguerite Duras, Alain Jouffroy, Max-Paul Fouchet, οργανώνονται στα πλαίσια του CAEE (Comité d'Action Etudiants Ecrivains), με βασικό σκοπό την στήριξη των φοιτητικών και εργατικών αγώνων. Η Τρις Κλερτ, η (διάσημη έκτοτε) ελληνίδα γκαλερίστα, που είχε «ανακαλύψει» τον Τάκη, αλλά και τον Yves Klein κι

εξέθετε όλη την πρωτοπορία της εποχής, μετέτρεψε ένα μικρό διαφανές πούλμαν σε περιφερόμενη γκαλερί και περιέφερε τα έργα των νεωτερικών καλλιτεχνών της στο κέντρο της πόλης. Άλλοι, διαλέγουν πιο δυναμικές παρεμβάσεις. Μια ομάδα καλλιτεχνών, π.χ., πηγαίνουν και βρίσκουν την CGT (Confédération Générale du Travail = Γενική Εργατική Συνομοσπονδία, του κομμουνιστικού κόμματος) και εκφράζουν την απόφαση κι επιθυμία να «φέρουν την τέχνη στο λαό», οργανώνοντας εκθέσεις έργων τους μέσα στα εργοστάσια. Έτσι, έργα του Matta εκτίθενται στο εργοστάσιο "Nord Aviation", όπου εκτίθεται επίσης, στον ίδιο το χώρο και ανάμεσα στα εργαλεία της δουλειάς, ένα μέρος της έκθεσης "Chatillon des Arts" που είχε οργανώσει το κομμουνιστικό δημαρχείο της περιοχής. Έτσι, οι εργαζόμενοι ανακαλύπτουν, μεταξύ πολλών άλλων, πρωτοποριακά έργα των Buri, Pignon, Segui, Dias, Titus-Carmel, Hernandez, Viseux. Οι αντιπαραθέσεις, και εδώ, είναι πολλές και ποικίλες. Θυμάμαι π.χ. την αντίδραση κάποτε ομάδας εργατών που, όταν στήναμε μια έκθεση, δήλωσε, «Καλά κάνετε, αλλά εμείς δεν θέλουμε να βλέπουμε την ζωγραφική, το θέατρο, μέσα στο εργοστάσιο, στους χώρους όπου δουλεύουμε. Θέλουμε να έχουμε τον καιρό να διαβάζουμε, και τη δυνατότητα να πηγαίνουμε στους ίδιους χώρους διασκέδασης με τους υπόλοιπους πολίτες, στις γκαλερί και στα θέατρα. Να καθόμαστε στις αναπαυτικές πολυθρόνες της Όπερας του Παρισιού, κι όχι στους πάγκους των ατελιέ, στο εργοστάσιο...». Βρίσκω φυσικά ότι είχε απόλυτο δίκιο.

Πρέπει να πούμε, επίσης, ότι δεν ήταν απλώς ή μόνο με την συνδικαλιστική ή ακτιβιστική δράση τους που οι καλλιτέχνες συνέβαλαν στην γενική αμφισβήτηση, αλλά κυρίως του ίδιου του έργου τους: 'ο Bernard Dufour, για παράδειγμα, κάνει μιαν αφίσα με τον τίτλο *Aurore* (= *Χαραυγή*) πάνω σε ποίημα του Michel Butor και την εκθέτει στη βιτρίνα του γνωστού βιβλιοπωλείου La Hune στο St. Germain. Τον Ιούνιο, πολλές παρόμοιες αφίσες εκτελούνται από καλλιτέχνες και συγγραφείς, όπως π.χ. η "Tourmente", με σχέδια του Alechinsky, του Bernard Dufour και του Jacques Hérold και σε ποίηση του Michel Butor, η το "Sorbonne", με σχέδια των Bernard Dufour και Matta, κείμενα δε των Jean-Pierre Faye, Claude Olier και Maurice Roche. Οι περισσότερες απ' αυτές τις αφίσες πουλιούνται (όταν δεν μοιράζονται δωρεάν) με τη συμφωνία των διευθυντών πολλών γκαλερί, υπέρ του αγώνα των καλλιτεχνών και της φοιτητικής νεολαίας.

Το Grand Magic Circus του Savary και το εκπληκτικό, αριστουργηματικό Living Theater των Judith Malina και Julian Beck παίζουν δωρεάν στη Σιτέ (το *Paradise Now*, αν θυμάμαι καλά), αλλά και σε δρόμους, φυλακές, χώρους αντιεξουσιαστικούς.

Ο καθένας κάτι εύρισκε για να συμμετάσχει σ' αυτό που πίστευε αλλαγή των νοοτροπιών, αμφισβήτηση των καθιερωμένων, πολιτισμός χωρίς διακρίσεις, ανθρωπινες σχέσεις, ανανέωση. Με μια γεναιοδωρία χωρίς όρια.

Μετά τις 3 του Μάη, όταν η αστυνομία μπήκε στην αυλή της Σορβόνης και το βράδυ επιδόθηκε σε 600 περίπου συλλήψεις (ενώ σε δεκάδες ανέρχονταν οι τραυματισμένοι), όλα τα μαθήματα σταμάτησαν και η UNEF (Εθνική ένωση φοιτητών Γαλλίας) καθώς και το Spesup (Εθνικό Συνδικάτο της Ανώτατης Εκπαίδευσης) κάλεσαν σε απεργία. Η Σορβόνη έκλεισε με απόφαση του πρύτανη. Στις 6 του μήνα, καινούργια επεισόδια, κυνηγητό μεταξύ αστυνομίας και φοιτητών, τα βουλεβάρτα St Michel και St. Germain αποκλείονται, τα πρώτα οδοφράγματα στήνονται στην πλατεία Maubert, μετά στο Denfert Rochereau. Το ίδιο βράδυ, χιλιάδες φοιτητών μαζεύονται γύρω απ' αυτή την πλατεία, οδοφράγματα στήνονται κι εκεί, και μια τεράστια πορεία διαμαρτυρίας ανεβαίνει σε λίγο το Bd. Raspail, στην οποία προστίθενται κάπου χίλιοι εκπαιδευτικοί και πολύς κόσμος που έρχεται από παντού. Βιαιότατα επεισόδια ακολουθούν, στη πλατεία Μωμπέρ και στη διασταύρωση St. Germain-Raspail. Φαίνεται πως η αστυνομία έριξε εκείνη τη νύχτα και πραγματικές σφαίρες. Η μια μετά την άλλη, απεργούν ή καταλαμβάνονται όλες σχεδόν οι σχολές.

Ένα είδος εμφύλιου εγκαθίσταται, που προκαλούν οι ίδιες οι αρχές.

Τις επόμενες μέρες, η συνοικία του 5ου και 6ου διαμερίσματος είχε αλλάξει όψη. Σ' όλο το μήκος του Boulevard St Michel, γεμάτο κόσμο που συζητούσε παθιασμένα μεταξύ κομμένων (από τους εξεγερμένους) δέντρων και μισοκαμμένων αυτοκινήτων που χρησίμευαν για οδοφράγματα, μια ατμόσφαιρα τέλους –ή αρχής– του κόσμου, απερίγραπτης έντασης κι έξαρσης. Στο Λουξεμβούργο, όλο το λιθόστρωμα είχε σχεδόν ξηλωθεί, καθώς οι πέτρες, τα ρανές, χρησίμευαν σαν επιλεκτικό όπλο ενάντια στους πάνοπλους αστυνομικούς.

Και στις 10 του Μάη, με οδοφράγματα να κλείνουν όλες τις προσβάσεις προς την κατειλημμένη Σορβόνη, νύχτα Αποκάλυψης. Τα ειδικά σώματα ασφαλείας (CRS = SS, τους λέγαν οι διαδηλωτές) επιτέθηκαν με ακραία αγριότητα, κυριολεκτικά έξαλλοι, με δακρυγόνα και matraques, κατέλαβαν 60 οδοφράγματα, έκαναν εκατοντάδες συλλήψεις, ενώ τα νοσοκομειακά, ανάμεσα στις φλόγες των πυρπολημένων αυτοκινήτων, στα ουρλιαχτά πόνου και στις καπνογόνες αυτοσχέδιες βόμβες των διαδηλωτών (coctails Molotov τα λέγαμε, κι η σύνθεσή τους αναγραφόταν σ' ένα σωρό μαυροπίνακες των πανεπιστημίων) μετέφεραν εκατοντάδες βαρειά πληγωμένους στα νοσοκομεία. (Νομίζω πως ήταν αυτό το βράδυ που ένας φιλήσυχος φίλος μας έλληνας φοιτητής, ο Β. –μετέπειτα καθηγητής στη Θεσσαλονίκη– που έμενε σ' ένα ξενοδοχείο της Gay Lussac στον δεύτερο ή τρίτο όροφο, καθώς βγήκε στο παράθυρο να δει τι γίνεται στο δρόμο, άρπαξε μια αστυνομική χειροβομβίδα/δακρυγόνο στο πρόσωπο που τον έστειλε στο νοσοκομείο για καιρό, τον άφησε δε έκτοτε παραμορφωμένο).

Την επόμενη μέρα, τα μεγάλα εργατικά συνδικάτα κάλεσαν σε γενική απεργία για τις 13, κι ένα εκατομμύριο άνθρωποι, τα παιδιά των σχολείων μαζί, κατέβηκαν στο δρόμο στο Παρίσι. Όλοι οι έλληνες, όλων των κομμάτων και ιδεολογικών

προσανατολισμών, ήμασταν εκεί. Μαζί μ' όλο αυτό το ανθρώπινο φίδι που κατέβαινε προς το κέντρο της πόλης, με τραγούδια, φωνές και τις γροθιές υψωμένες, έχοντας στην κεφαλή του συνδικαλιστές όλων των κομμάτων της αριστεράς και προσωπικότητες όπως ο Μαντές Φρανς, ο Ροκάρ ή ο Μιττεράν – η ιδιοποίηση του κινήματος είχε κιόλας αρχίσει. Όμως θυμάμαι με ακρίβεια την ώρα που περνούσαμε μπρος απ' το Palais de Justice. Σήκωσα το βλέμμα να δω αν ήταν κόσμος στα παράθυρα, και πράγματι, ήταν δυο τρεις: μικροί, χλωμοί, άσπροι μου φάνηκαν απ' το φόβο τους, και κατάλαβα πως –τουλάχιστον εκείνη τη μέρα– η νίκη ήταν με το μέρος μας... Όλα έμοιαζαν δυνατά. Η εξουσία υποχωρούσε.

Ήμασταν πολλοί. Είχαμε το δίκιο με το μέρος μας.

Στις 15, το θέατρο Odéon καταλαμβάνεται κι αυτό από 2.500 φοιτητές (ήταν μια ανείπωτη, αξέχαστη εμπειρία), ενώ το εργοστάσιο Renault, στα δυτικά του Παρισιού, καταλαμβάνεται από τους εργαζόμενους. (Πολλοί φοιτητές της Σορβόνης κι άλλων πανεπιστημίων κίνησαν με τα πόδια για το εργοστάσιο, μα τα σώματα ασφαλείας δεν τους άφησαν να πλησιάσουν, τους κυνήγησαν μάλιστα). Στις 16, δεκάδες εργοστάσια απεργούν, ενώ κατεβαίνουν σε απεργία οι αεροσυγκοινωνίες και οι σιδηροδρομικές και οδικές συγκοινωνίες. Οι εφημερίδες δεν κυκλοφορούν. Στις 18 επιστρέφει ο Ντε Γκωλ. Στις Κάνες, οι επαγγελματίες κινηματογραφιστές καταλαμβάνουν τους χώρους του φεστιβάλ, και οι διασημότεροι σκηνοθέτες αποσύρουν τα έργα τους – έτσι που το φεστιβάλ κλείνει.

* * *

Ήμουν τότε πρωτοετής στο *Institut d'art et d'Archéologie*, rue Michelet. Είχα φτάσει μόλις τον Γενάρη του '68 στο Παρίσι, λόγω κάποιων «περιπετειών» με τις ελληνικές αρχές (Βολιώτικη ασφάλεια) κι έμεινα στη *Fondation Hellénique* της Cité. Μαθήματα, βιβλιοθήκη κι ολονύκτιες συγκεντρώσεις στο *Σύλλογο Ελλήνων Φοιτητών* να συζητάμε για το ελληνικό πρόβλημα. Στο πανεπιστήμιο, λοιπόν, εκεί που κανένας σχεδόν δεν έδινε σημασία στο διπλανό του, άρχισαν κάποια στιγμή να μαζεύονται μικρές ομάδες και να συζητούν, να σου ζητούν τη γνώμη, να σε καλούν σπίτια τους, να συνεργάζονται μαζί σου, να σου δίνουν τις σημειώσεις όταν έλειπες απ' το μάθημα, ν' αναρωτιούνται για την ποιότητα του ενός ή του άλλου δασκάλου, ν' αμφισβητούν μερικές αγέρωχες στάσεις και γενικότερα τις ιεραρχίες και την αυταρχικότητα. Μέχρις υπερβολής. Ο A. Chastel ετούτο (ήταν ωστόσο ένας εξάίρετος καθηγητής και μεγάλος επιστήμονας), ο Demargne εκείνο, ο Julliard ή η Thoubert το άλλο. Μόνο ο B. Teyssedre, που μας δίδασκε εκείνη τη χρονιά εικονολογία κατά τον Panofsky αλλά συμμετείχε και στις συνελεύσεις μας, ο Gilbert Lascaut, ο Revault d'Allonnes – καθηγητής αισθητικής και μουσικολογίας (που ήδη μας είχε, εμάς τους

Έλληνες που κινητοποιούμασταν ενάντια στη δικτατορία, βοηθήσει με χίλιους τρόπους, και υπεραμύνετο της («αισθητικής της ασέβειας» προς τις καθιερωμένες αξίες και της επανάστασης κατά του κεφαλαίου) καθώς και δυο τρεις άλλοι, βοηθοί ιδιαίτερα (όπως ο Alain Schnapp) που ήτανε «μαζί μας», γλίτωναν την κριτική. Αυτοί ήτανε συχνά συνδικαλισμένοι, πρωτοστατούσαν μάλιστα στο κίνημα, τύπωναν αφίσες και μοιράζανε τρακτ, οργάνωναν συγκεντρώσεις – μας μοιράζαν όμως και πολυγραφημένα τα μαθήματα, για να περάσουμε τις εξετάσεις. Ήμασταν πολλοί που τρέχαμε από αμφιθέατρο σ' αμφιθέατρο, απ' τη Σορβόνη στο Jussieu να δούμε και ν' ακούσουμε για παράδειγμα τον μεγάλο βιολόγο Jacques Monod: μια μέρα παραβρέθηκα, θυμάμαι, σε μια παθιασμένη συζήτηση μαζί του, αναφορικά με τα αναπτυσσόμενα φοιτητικά κινήματα και με τους στόχους τους, σ' ένα αμφιθέατρο κατάμεστο, όπου πήρε μέρος ο Cohn Bendit –που πρώτη φορά έβλεπα– αλλά κι ο Δημήτρης Σκαρπαλέζος, που γνώριζα ήδη απ' τον ελληνικό Σύλλογο. Ή πάλι, απ' τη Nanterre στην Ecole Speciale d'Architecture και στη Beaux Arts (κυρίως για να τυπώσουμε αφίσες), στην Ecole Pratique να παρακολουθήσουμε τον Francastel· στη Νομική να δούμε τον Λακάν· τον Vernant, τον Vidal-Nacquet, τον Jankelevits, τον Foucault και τον Levis-Straus δεν ξέρω πού... Μια ακατάσβεστη δίψα για όλα μας διακατείχε, ένας αδιάπτωτος ζήλος για μάθηση, για κατανόηση του κόσμου – αυτού ακριβώς που θέλαμε ν' αλλάξουμε... Όλα όσα λεν τελευταία μερικοί δεξιοί και «νοεφιλελεύθεροι» στη Γαλλία και ανά τον κόσμο –συμπεριλαμβανομένων κάποιων παλιών «μαοϊκών» εκείνης της εποχής, όπως ο σιωνιστής και σαρκοζικός Γκλουκσμάν, ή οι διαφοροί καμποτινοί (ο Καστοριάδης πρώτος τους αποκάλεσε έτσι) του είδους Μπερνάρ Ανρί Λεβί, Κουσνέρ, Στρως Καν, Φινκελκρότ και Σία που προσπαθούν να θάψουν οριστικά το Μάη) ότι θέλαμε να ποδοπατήσουμε τη γνώση και να διαλύσουμε την ευρωπαϊκή παιδεία και τον πολιτισμό– είναι απλώς ηλιθιότητες. Την ασφυκτική, απηρχαιωμένη παιδεία θέλαμε, μεταξύ άλλων, να αλλάξουμε και την ταξική της διαστρωμάτωση και μετάδοση, σε μια κοινωνία ασφυκτική. Αυτοί οι παραπάνω, κι άλλοι όμοιοί τους, συνεργάστηκαν αργότερα με την αντίδραση (υπό «σοσιαλιστική» δορά κατά το πλείστον, αλλά και πρόσφατα ανοιχτά με την δεξιά) κι επωφελήθηκαν τα μέγιστα από τα οφίτσια τα οποία τους προσφέρθηκαν για να ανέβουν κοινωνικά, και, το χειρότερο, να διαστρέψουν απόλυτα τους πολιτικούς, κοινωνικούς στόχους της εξέγερσης του Μάη... Οι Lang, Attali, Serge Julie (της Libération) κ.λπ., σ' αυτούς συγκαταλέγονται. Ακόμα κι ο (ανοιχτοπράσινος) Cohn Bendit, που τον είδαμε σ' όλα τα παράθυρα να διαφημίζει το ευρώ, την «Ενωμένη Ευρώπη», την λεγόμενη «Ευρωπαϊκή Συνταγματική Συνθήκη», τη διεθνοποίηση... Αφού είχε ταχθεί και αυτός, όπως όλοι οι παραπάνω, υπέρ των βομβαρδισμών του NATO στην παλαιά Γιουγκοσλαβία...

Όμως τα 10 εκατομμύρια των ανθρώπων που κατέβηκαν σε γενική απεργία τον Μάη ζητώντας αλλαγή των σχέσεων παραγωγής, αλλαγή των συνθηκών εργασίας

και των ανθρώπινων σχέσεων. Το εκατομμύριο που διαδήλωσε στο Παρίσι ζητώντας την κατάργηση της ταξικής κοινωνίας και της αλλοτρίωσης, όλοι εκείνοι, ανώνυμοι, που δεν άλλαξαν το «σακάκι» τους κι έμειναν πιστοί στα ιδανικά τους, υπάρχουν ακόμα. Στη Γαλλία, στην Ελλάδα, στον κόσμο. Και δεν ξέχασαν...

Ήταν μια έξαρση σχεδόν ερωτική, μια τεράστια συλλογική τρέλα!: Αδύνατο να το νοιώσουν αυτό όσοι νεοσυντηρητικοί και «νεοφιλελεύθεροι», «παγκοσμιακοί», υψηλόμισθοι, άσχετοι ή απλώς συναισθηματικά στερημένοι σκέφτονται τον Μάη—κι όλα τα ανάλογα κινήματα στον κόσμο την ίδια εποχή— σαν μια εξέγερση άρρωστων κι ανεύθυνων παιδιών της «αστικής τάξης», με ιδιαίτερη μάλιστα κλίση στην ακολασία! Εκείνο που τους είναι δύσκολο να εννοήσουν είναι πως, αν η απελευθέρωση από τα ταμπού ήταν πραγματική, το πιο σημαντικό απ' όλα ήταν αυτή η θαυμάσια κι ανιδιοτελής συνάντηση με τους άλλους. «Πανερωτισμός», σκεφτόμουν: και πράγματι, όλοι γύρω μου αισθανόμασταν ερωτευμένοι με όλα, να θέλουμε να δοθούμε και να δώσουμε τα πάντα για τους άλλους, για τον κόσμο... Γενναιοδωρία, πάντα. Το ιδιωτικό που γίνεται συλλογικό. Το σημείο μηδέν της ατομικής ιδιοκτησίας. Στο δρόμο, το ωτοστόπ είχε γενικευτεί. Μοιραζόμασταν τα σάντουιτς, τα τσιγάρα, τα ρούχα μας.

Ας μην νομιστεί πως επρόκειτο καθόλου για συναισθηματισμούς μυστικιστικού τύπου. Διότι συνάμα αυξάνονταν η έλλογη αντιμετώπιση της πραγματικότητας, και παγιωνόταν η συνείδηση ως προς την αναγκαιότητα αλλαγής στους τρόπους και στα μέσα παραγωγής και διάδοσης των υλικών αγαθών καθώς και της γνώσης, και ως προς τον ρόλο της εκπαίδευσης, της κουλτούρας, των μέσων μαζικής ενημέρωσης, για την αλλαγή των συνειδήσεων και των ανθρώπινων σχέσεων, αλλαγή των συνθηκών ζωής του κοινωνικού συνόλου.

Το πιστεύαμε. Θα την αλλάζαμε τη ζωή, θ' αλλάζαμε τον κόσμο. Τώρα. Ζούσαμε την απόλυτη ουτοπία.

* * *

Στους δρόμους, στις πλατείες, στο Μετρό, οι άνθρωποι βάλθηκαν να μιλούν μεταξύ τους, να χορεύουν, να τραγουδούν μάλιστα!

Ατμόσφαιρα υπερρεαλιστική.

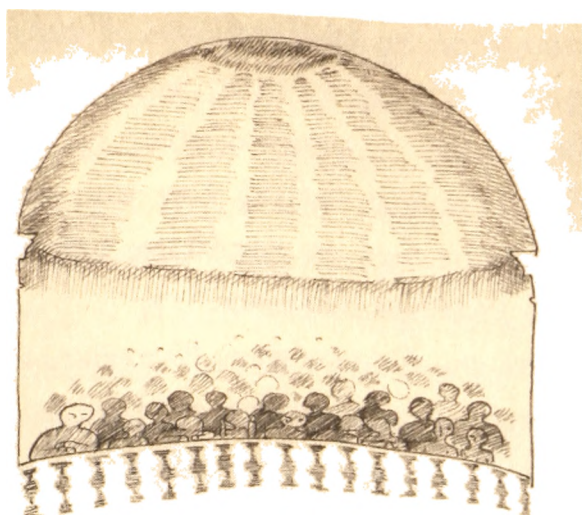
Ο Σαρτρ μοίραζε την *Cause du peuple* στην οδό St. Germain και St. Michel ως στο Λουξεμβούργο, ακολουθούμενος από πλήθη... Ήρθε και στη Cité Universitaire μια μέρα, σε μια κατάμεστη αίθουσα του Deutch de la Meurthe, και μιλούσε για την ανάγκη ενότητας όλων των εργαζομένων, οπότε εκεί έγινε χαμός, όταν ο «δικός» μας ο Θόδωρος Σταυρόπουλος σηκώθηκε και είπε: *Moi, je suis pour l'union des étudiants et des ouvrières!* (Είμαι υπέρ της ένωσης φοιτητών και εργατριών). Πανδαιμόνιο!

Μιαν άλλη φορά, αρχές Μάη, στο αμφιθέατρο Richelieu, στη Σορβόνη, γεμάτο μέχρι και τα σκαλιά και τα υπερώα, όπου εναλλάσσονταν νυχθημερόν στην έδρα αντιπροσωπείες εργαζομένων και φοιτητών απ' όλη τη Γαλλία, ο Θόδωρος που, παρ' όλο που κούτσαινε ήταν πανταχού παρών και πάντα έπαιρνε το λόγο, ανέβηκε κι άρχισε να μιλάει. Πολλή ώρα. Δεν ήταν δυνατό ν' ακούσω τίποτα, ήμουν πολύ ψηλά, όμως η παρέμβαση του προκάλεσε τόσα χειροκροτήματα –μου φαίνεται πως χειροκροτούσαμε τους πάντες, και μόνο γιατί ήσαν εκεί– που ο Θ. στον ενθουσιασμό του πήγε να πηδήσει απ' την έδρα, 2 μέτρα ψηλά, κι όλο το αμφιθέατρο σηκώθηκε έντρομο να τον πιάσει!

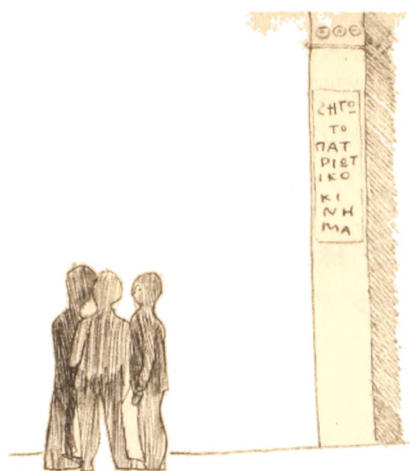
Εμείς οι έλληνες βέβαια –όπως σίγουρα κι όλοι οι ξένοι που βρίσκονταν στη Γαλλία για ανάλογους (πολιτικούς) λόγους, οι Ισπανοί για παράδειγμα– ήμασταν μέχρις αρρώστιας ευαίσθητοι και δεκτικοί σε τέτοιες καταστάσεις και μηνύματα, λόγω των προεκτάσεων που δίνουμε στη φαντασία μας στα γεγονότα, στις ελπίδες που τρέφαμε για πιθανές επιπτώσεις στα ελληνικά πράγματα. Ονειρευόμασταν κι όλες την πτώση της δικτατορίας. Κάθε φορά που συμμετείχαμε σε μιαν εκδήλωση ή διαδήλωση, κάθε που γράφαμε ένα κείμενο ή σχεδιάζαμε ένα τρακτ, ήταν και για την Ελλάδα που υποσυνείδητα αγωνιζόμασταν. Όποτε τρέχαμε κυνηγημένοι απ' τη Γαλλική αστυνομία ή όταν «τρώγαμε» ξύλο ή καμιά στο κεφάλι, ήταν σαν να συμπάσχουμε κι εμείς λίγο με τους δικούς μας, κάτω... Ένα είδος παράνοιας. Το εδώ ήταν και εκεί.

(Εικόνα 1, 18 05 1968)

18/11

Soubonne, 18 5 '68. Διοργανωτική επίσκεψη

Στις 18 Μαΐου, λοιπόν, μια ομάδα ελλήνων φοιτητών που είχαμε συγκεντρωθεί στην υπό κατάληψη Σορβόνη (βλ. κάποια σκίτσα μου από εκείνη τη βραδιά), αποφασίσαμε να μπούμε κι εμείς στο κίνημα και να «καταλάβουμε» το ελληνικό περίπτερο της Cité. Σχεδόν όλα τα «σπίτια» είχαν καταληφθεί από τους ενοίκους τους, με την ενίσχυση εξωτερικών φοιτητών ή εργαζομένων.

Τότε, ένας θερμοκέφαλος (λίγο περίεργος, Σώχος το όνομα, έχει πεθάνει προ χρόνων) προσπαθούσε να μας πείσει πάση θυσία πως πρέπει να κόψουμε, πριν μπούμε στο περίπτερο, όλα τα καλώδια του τηλεφώνου και του ηλεκτρικού, να σπάσουμε τις κλειδαριές, και τελικά να πετάξουμε βιαίως έξω το διευθυντή Γιωργούλη (κοινώς Μπαλού) μ' όλα του τα υπάρχοντα (κυριολεκτικά απ' το παράθυρο), γιατί ήταν, λέει, «χουντικός» και χαφιές... Καθώς ήμουν το ένα από τα δυο άτομα της συνέλευσης –και έπειτα της ομάδας κατάληψης– που μέναμε στο ελληνικό σπίτι (αδύνατο να θυμηθώ τον άλλο, ο ίδιος θα το πει φαντάζομαι προσεχώς) σηκώθηκα και είπα ότι αυτό δεν ήταν αλήθεια κι ότι ο Γιωργούλης ήταν άνθρωπος προφανώς δημοκρατικός (λίγο πρόσκοπος και μανδαρίνος ίσως, αλλά σίγουρα δημοκρατικός). Κι ότι είχα προσωπικά την απόδειξη της συμπεριφοράς του, δεν ήμουν δε η μόνη. Μας είχε πράγματι βοηθήσει όσο μπορούσε ο Γιωργούλης, πιστεύω, και μέχρι τότε και μετά, καθ' όλη την επταετία. Ο Σοφοκλής Θεοδωρίδης (πρόεδρος τότε του Comité des étudiants' την επόμενη χρονιά ανέλαβα εγώ), αλλά κι όλοι όσοι, κάποιες εκατοντάδες, ζήσανε στο ελληνικό σπίτι, το αναγνωρίζουν. Όσους υποπτευόταν σαν χαφιέδες, κοίταζε να τους στέλνει σε άλλα περίπτερα. Αυτό δεν

εμπόδιζε, βέβαια, αυτούς τους τελευταίους, που κατά το πλείστον γνωρίζαμε –και θυμούμαστε ακόμα– να μας παρακολούθουν με όλους τους τρόπους, να κρύβουν συστήματα παρακολούθησης έξω απ’ τα παράθυρά μας, τα οποία ο φίλος Κ.Σ. ανακάλυψε κάποτε (η Vodaphone και τα κινητά δεν υπήρχανε ακόμα) ή να μας πετάνε, καθ’ όλη την περίοδο της κατάληψης, cocktails Molotov από τα παράθυρα του Μαροκινού σπιτιού, απέναντι απ’ το Ελληνικό, ή του Provinces de France.

Όσο για τα καλώδια κ.λπ., είπα ότι όλ’ αυτά του Σώχου ήταν βλακείες, κι ότι σίγουρα θα βρίσκαμε τις πόρτες ανοιχτές η περίπου – όπως κι έγινε. Θυμάμαι πως όταν φτάσαμε (ήμασταν πολλοί, μεταξύ άλλων ο Βεργόπουλος κι ο Ελεφάντης κι ο Μάκης Καβουριάρης) στις 5 ή 6 το πρωί, βγήκε ο καημένος ο θυρωρός, τρέμοντας σχεδόν, και μας έδωσε τα κλειδιά. Έτσι δεν χρειάστηκε να σπάσουμε απολύτως τίποτα... Ο Σώχος, βέβαια, κάτι βρήκε τελικά να σπάσει τις επόμενες μέρες: είχε μαζέψει έξω στον κήπο ένα μεγάλο λιθάρι, το ‘φερε στο σαλόνι, χάραξε επάνω «πρώτο ελεύθερο ελληνικό έδαφος» κι ανεβασμένος σε μια ψηλή σκάλα τρύπαγε με θόρυβο αλλ’ επιμελώς και μ’ ένα τεράστιο σφυρί τον τοίχο πάνω απ’ την πόρτα που οδηγεί στα διαμερίσματα του διευθυντή, για να την τοποθετήσει! Πήγα τότε από κάτω και του είπα: «σιγά ρε Σώχο! μην μας σπας τον τοίχο! τι ελεύθερο έδαφος κι αηδίες, στη Γαλλία είμαστε!». Έκανε τότε ο Σώχος μια κίνηση να μου φέρει την πέτρα στο κεφάλι, πράγμα που σίγουρα δεν θα έκανε, δεν ήταν βίαιος παρά στα λόγια, όμως ο Βασίλης Βασιλικός με την πρώτη του γυναίκα, τη Μιμή που καθόντουσαν, όπως συχνά εκείνο τον καιρό, σ’ ένα καναπέ και διάβαζαν ή γράφανε ολημερίς, σηκώθηκαν να τον εμποδίσουν, μην και μου τη φέρει...

Τώρα βέβαια που το ξανασκεύφτομαι, δεν νομίζω ότι ήταν και τόσο τρελός. Ή μάλλον, εξέφραζε μες στην ιδιαιτερότητά του την συλλογική μας τρέλα, την ζωγόνο αυτή ψευδαίσθηση που ανέφερα πιο πάνω. Ήταν σαν να είχαμε καταλάβει, ελευθερώσει –στο συμβολικό επίπεδο– ένα κομμάτι από τη δύστυχη χώρα μας. Κι απολαμβάναμε την δυνατότητα λόγου, κριτικής ανάλυσης, αμφισβήτησης, προγραμματισμού του μέλλοντος, σαν διπλά επαναστατημένοι.. Προστατεύοντας βέβαια και τα νώτα μας: στη σκεπή, κάποια παιδιά φυλάγανε πάντα τα βράδια σκοπιά. Συνήθως ο Αντώνης ο Νίκογλου, ο Άγις ο Κελπέκης, ο Αλέξης ο Φουντουκλής, με κάτι μεγάλα παλούκια, μην έρθουν οι φασίστες και μας επιτεθούν. Πράγμα που δεν ήταν καθόλου απίθανο...

Κάθε μέρα όσο κράτησε η κατάληψη, κάθε βράδυ, ερχόντουσαν οι πάντες, γνωστοί και άγνωστοι, μέσα κι έξω απ’ τη Σιτέ. Ο Δημάδης, ο Ζουράρης, ο Βεργόπουλος, ο Βασίλης Βασιλικός, ο Γιάννης Καλεόδης –που έμενε στο Ιταλικό σπίτι– ο Σκαρπαλέζος, ο Πάγκαλος, η Μαργαρίτα Λυμπεράκη, ο Φασιανός, ο Γιώργος Καραμπελιάς κι η Χριστίνα Σταματοπούλου που μονίμως φωνάζανε, ο Νίκος Παπατάκης με τη 22 mars, ο Σταυρόπουλος, ο Φαίδωνας Μεταλληνός, ο Βαγγέλης Καραμπελιάς, ο Ανδρέας Στάικος, ο Φέρης, ο Δημήτρης Νόλλας (η πρώτη γυναίκα

του και φίλη Δέσποινα Μαρουλάκου... γεννούσε απέναντι στο Hopital International αν δεν κάνω λάθος), ο Κούνδουρος, η Ιωάννα Μπεοπούλου, ο Σταύρακας του εργατικού Συλλόγου, η Εύη Δεμίρη, ο Βένιος Αγγελόπουλος, η Λίντα Παπαγαλάνη (που τόσο κόσμο βοήθησε καθ' όλη την επταετία, θυσιάστηκε κυριολεκτικά), μερικές φορές ο Περικλής Νεάρχου με τον Κουτσοχέρα, ο «Ντούπσεκ» (Κώστας Αναγνωστόπουλος), ο Ηλίας Νικολακόπουλος, ο Σπύρος Βέργος, ένα σωρό παιδιά του ΠΑΚ που ποτέ δεν διεκδίκησαν τίποτα – σπάνιο πράγμα..., η Μαργαρίτα Ξανθάκου με τον φίλο και συνοδό της το Γιωργάκη, ο Χρήστος Λουκόπουλος κι η γυναίκα του Κούλα, ο Χρήστος και η Δέσποινα Παπάζογλου, ο Μάκης Καβουριάρης και η Άννα Φραγκουδάκη – που κι αυτή πολύ φώναζε, η Έφη Παπαδοπούλου, ο Χρήστος Γραμματίκας, ο Ηλίας Τσιμπιδάρος, ο Γιώργος Κουκουλές, ο Άθως Χαραλάμπους, Ήσαν κι όσοι κατοικούσαν τότε στο περίπτερο, όπως ο Σαράντης Καραβούσης, ο Αντώνης Απέργης, ο Γιάννης Κακουλίδης, η Αλέκα Βουδούρη, ο Γιάννης Μπουτέας, η Βαρβάρα Σαραφίδου, ο Λένος και η Ευτυχία Μαυρομαμάτη, δεκάδες άλλοι που σίγουρα ξεχνώ. Οι πιο πολλοί απ' τους ενοίκους είχαν στην αρχή πολύ φοβηθεί από την κατάληψη, κυρίως σκεφτόμενοι τις ελληνικές επιπτώσεις (μην χαρακτηρίστούν κι αυτοί μαζί μας κι έχουν προβλήματα με τις αρχές κατά την επάνοδό τους), μένανε δε μακριά απ' τις συγκεντρώσεις μας. Τους καταλαβαίναμε, πάντως.

Ο Στέλιος Ράμφος, που εμείς οι νεώτεροι θεωρούσαμε ως τότε σαν σημαντικό άνθρωπο της αριστεράς (νεολαία της ΕΔΑ) έμενε ακόμα τότε στο ελληνικό, αλλά είχε ήδη απομακρυνθεί πολύ από τον αριστερό χώρο και δεν ερχότανε πουθενά.

Σπανίως ερχόντουσαν κι όσοι ήταν ήδη ενταγμένοι σε κόμματα, το επίσημο κομμουνιστικό κόμμα βασικά, ή οι τροσκιστές ή μαοϊκοί σταλινικού τύπου, που προτιμούσαν να συχνάζουν μόνο στις δικές τους συνελεύσεις (ενώ εμείς πηγαίναμε παντού) αλλά, για να λέμε και του στραβού το δίκιο, και να μην εκτίθενται πολύ – όσοι τουλάχιστον συμμετείχαν σε αντιστασιακές ομάδες με ενεργό δράση στην Ελλάδα. Έρχονταν σχεδόν καθημερινά και ένας γάλλος αστυνομικός με πολιτικά, ο Abramovits, που τον είχανε βάλει να μας παρακολουθεί, αλλά ήταν ήσυχος άνθρωπος, μας είχε συμπαθήσει κιόλας, και τον θεωρούσαμε ακίνδυνο, σχεδόν φίλο.

Ήταν και ο Σίμος ο Υπαρξιστής. Τον βλέπαμε καθημερινώς με μια μηχανή, και τράβαγε εκατοντάδες φωτογραφίες (που θα 'πρεπε οπωσδήποτε να βρούμε), τόσο που τον υποπτευόμασταν για χαφιέ. Η πραγματικότητα είναι πως δεν ξέραμε τίποτα γι' αυτόν, και τον αποφεύγαμε, αυτόν τον παράξενο, απλό περιθωριακό άνθρωπο.

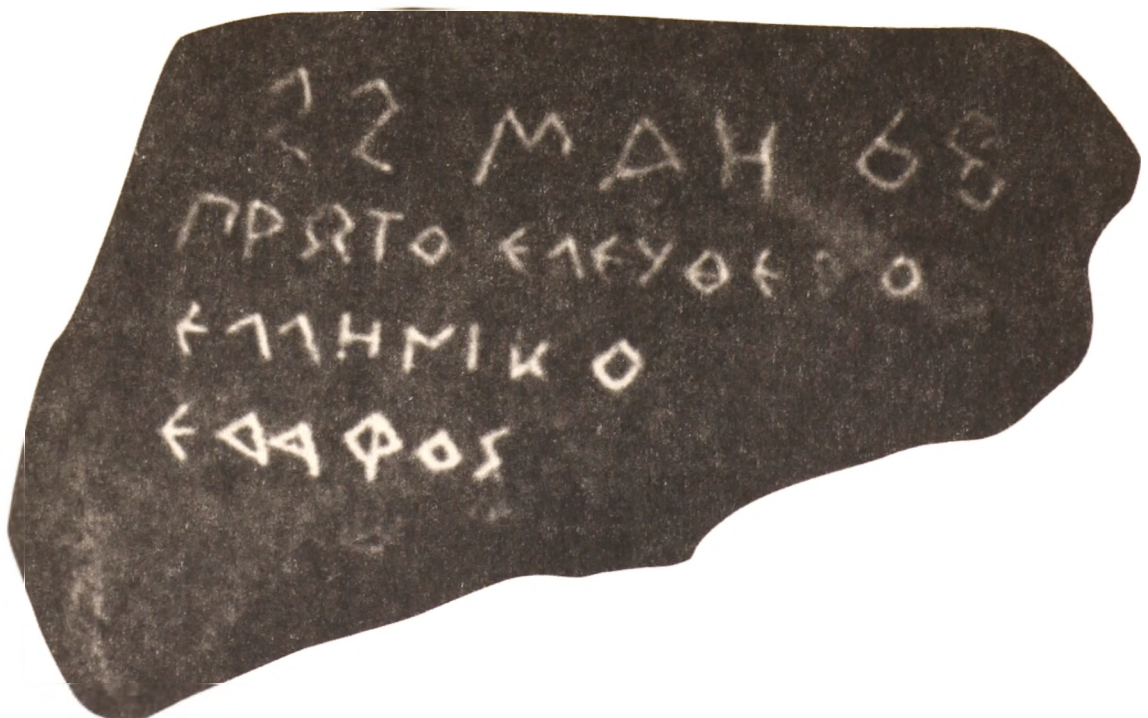
Πολλοί απ' όσους συχνάζανε τότε στη Σιτέ έγιναν υπουργοί μετά την πτώση της χούντας στην Ελλάδα, άλλοι γενικοί γραμματείς υπουργείων, άλλοι (και άλλες) πρεσβευτές, νομάρχες, διευθυντές δημόσιων οργανισμών – επί ΠΑΣΟΚ βασικά – κ.λπ. Όμως οι πιο πολλοί, είμαστε ακόμα εδώ, είμαστε χιλιάδες, και δεν εξαγοράσαμε ποτέ τίποτε.

Δεν γίναμε «ρεαλιστές». Δεν μάθαμε να οπλιζόμαστε με υπομονή και καρτερία μπρος στην απάτη και την ψευτιά και να βρίσκουμε «φυσική» την αδικία των κοινωνικών νόμων. Δεν προσαρμοστήκαμε. Ευφάνταστοι, αιθεροβάμονες, ποιητές, καλλιτέχνες, στα πολιτικά περιθώρια, ιδεολόγοι, δεν αποδεχτήκαμε σαν φυσική τη βασιλεία της ευτέλειας και της μηδαμινότητας, με τις τηλεοράσεις, τα κομπιούτερ, τις καταναλωτικές αηδίες και όλα όσα εμποδίζουν την ελεύθερη λειτουργία του πνεύματος και της ψυχής. Δεν πάψαμε να σκεφτόμαστε, να ερωτευόμαστε, να εργαζόμαστε, να φιλοσοφούμε. Να ονειρευόμαστε.

Σαράντα χρόνια πέρασαν. Και μα το θεό, δεν ξέρω καθόλου τι θα πει, σαράντα. Ήταν μόλις χθες.

Ίσως κι αύριο..

Υπάρχει πολύ μεγάλη βιβλιογραφία πλέον για τον Μάιο 1968. Επιλέγω για μια αρκετά πλήρη πληροφόρηση, το βιβλίο του Bernard Brillant, *Les clercs de '68*, puf/Le noeud gordien, 2003.

Ελληνικό περίπτερο